

Birey ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi
Aralık 2022
Yıl 12, Sayı 2, ss.27-44.

Journal of Individual & Society
December 2022
Year 12, Issue 2, pp.27-44.

DOI: <https://doi.org/10.20493/birtop.1167430>

Makale Türü: Araştırma makalesi
Geliş Tarihi: 26.08.2022
Kabul Tarihi: 04.12.2022

Article Type: Research article
Submitted: 26.08.2022
Accepted: 04.12.2022

Atıf Bilgisi / Reference Information

Aksoy, Ömer Faruk. "Osmanlı Endülüs İlişkileri ve Osmanlı Yardımlarının Gecikme Sebepleri / Ottoman Andalusia Relations And The Reasons For Delay of Ottoman Aid". Birey ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi / Individual and Society Journal of Social Science, (Güz 2022-2)

OSMANLI ENDÜLÜS İLİŞKİLERİ VE OSMANLI YARDIMLARININ GECİKME SEBEPLERİ

OTTOMAN ANDALUSIA RELATIONS AND THE REASONS FOR DELAY OF OTTOMAN AID

Muhittin KAPANŞAHİN

Prof. Dr., Karabük Üniversitesi,

kapansahin@gmail.com

ORCID: 0000-0001-9582-1685

Ömer Faruk AKSOY

Yüksek lisans öğrencisi, Erciyes Üniversitesi,

aksoyomerfaruk42@gmail.com

ORCID: 0000-0002-3180-5894

Öz

İlk olarak Emeviler zamanında ayak basılan İspanya topraklarındaki Müslüman hâkimiyeti, 1492’de bölgedeki son İslam devleti Beni Ahmer’in yıkılmasıyla son bulmuştur. Endülüs’ün yıkılma sürecinde, yaptığı fetihler ve elde ettiği başarılarla dünya gücüne dönüşen bir İslam devleti daha vardı: Osmanlılar. Gücünü her geçen gün arttıran

ve Endülüslülerle din kardeşi olan Osmanlıların, Endülüs'e yardım edip etmediği tartışma konusu olmuştur. İşte bu çalışmada Osmanlı'nın Endülüslü Müslümanlara yardım etmekte neden geciktiğinin ve neden yeterli desteği göstermediğinin sebepleri ele alınmıştır. Osmanlı'nın Endülüs'e yeterli yardımı yapamamasının önünde birçok etken bulunduğu söylenebilir. Endülüs'ün Osmanlı'yı yeterince tanınaması ve coğrafi uzaklık durumu, Osmanlı donanmasının yetersizliği, karadan müdahalenin mümkün olmaması ve Osmanlı'yı uzun yıllar meşgul eden Cem Sultan vak'ası sayılabilecek ilk etkenler arasındadır. Memlük Devletiyle ve Akdeniz'de Venedikliler ile yapılan savaşlar ve bu dönemde meydana gelen doğal afetlerin Osmanlı Devleti'ni olumsuz etkilemesi de Endülüs'e yeterli yardımın yapılamamasının önündeki diğer etkenler olduğu sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı, Endülüs, II. Bayezid, İlişki, Akdeniz.

Abstract

The Muslim domination in Spain, which was first set foot in the time of the Umayyads, ended with the destruction of the last Islamic state in the region, Beni Ahmer, in 1492. During the collapse of Andalusia, there was another Islamic state that turned into a world power with its conquests and achievements: the Ottomans. It has been a matter of debate whether the Ottomans, who increased their power day by day and were religious brothers with the Andalusians, helped Andalusia. In this study, the reasons why the Ottomans delayed in helping the Andalusian Muslims and why they could not provide sufficient assistance were discussed. It can be said that there are many factors in front of the Ottoman's inability to provide sufficient aid to Andalusia. The fact that Andalusia did not know the Ottoman Empire enough and its geographical distance, the inadequacy of the Ottoman navy, the inability to intervene from the land, and the case of Cem Sultan, which occupied the Ottoman Empire for many years, are among the first factors that can be counted. It has been concluded that the wars with the Mamluk State and the Venetians

in the Mediterranean and the negative effects of the natural disasters that occurred in this period on the Ottoman Empire were other factors preventing the inability to provide sufficient aid to Andalusia.

Keywords: Ottoman, Andalusia, II. Bayezid, Relationship, Mediterranean.

GİRİŞ

Osmanlı ile Endülüs arasındaki ilk resmi ilişkinin XV. yüzyılın son çeyreğinde gerçekleştiği bilinmektedir. Kurulan ilk irtibatın Endülüslülerin Osmanlı'dan yardım istemesi suretiyle gerçekleştiği konusunda neredeyse hiçbir tartışma bulunmamaktadır. Fakat Endülüslülerin yaşadığı baskı ve istilaların uzun süredir devam ettiği göz önünde bulundurulduğunda Osmanlı ile kurulan irtibatın ve bu irtibat sonucunda yapılan yardımların geciktiği hususu zihinlerde oluşmaktadır. Bölgedeki son İslam devleti olan Beni Ahmer Devleti'nin yıkılması, ilk irtibatın ve ilk yardımın geciktiği fikrinin oluşmasında önemli bir etkidir. Elbette bu durumun meydana gelmesi tek bir nedenden kaynaklı olmayıp birçok olayın etkisiyle meydana gelmiştir. Bu konuya eğilmedeki asıl amaç zihinlerde beliren soru işaretlerine, çağın şartları çerçevesinde cevap bulmaya çalışmaktır. Bu anlamda mezkûr konunun çeşitli faktörlerine ve etken olması muhtemel durumlara değinilmeye çalışılacaktır. İlk irtibatın rötarlı olması, Osmanlı yardımının gecikmesi ve Osmanlı'nın Endülüs'e yeterli oranda destekte bulunamamasının sebebi olarak birçok görüş öne sürülmektedir. Osmanlı'nın hüküm sürdüğü toprakların Endülüs'e uzak olması, Osmanlı'nın Endülüs'e kara sınırının olmaması, Endülüs'ün kendisine yakın olan diğer devletlerden yardım istemesi, Osmanlı'nın gerekli müdahale için yeterli donanmasının olmaması, Osmanlı'nın Cem Sultan sorunu ile uğraşması, Memlük Devleti ile yaşanan anlaşmazlıklar ve savaşlar, Şah İsmail'in her geçen gün artan etkinliği ve nüfuzu gibi birçok unsur; Osmanlı ile Endülüs'ün arasındaki ilk irtibatın gecikmesi, Osmanlı'nın Endülüs'e destekte bulunmada gecikmesi ve Endülüs'e yeterli yardımın yapılamamasındaki etkenler olarak belirtilmektedir. Çalışmanın hazırlanmasında Endülüs ve Osmanlı siyasi tarihinden oldukça faydalanılmış fakat makale hacminin fazla

olmaması için siyasi tarihler ayrıca ele alınmamıştır. Elde edilen bütün bulguların kronolojik uygunluğuna dikkat edilmiştir. Osmanlı'nın Endülüs'e yardımının gecikmesiyle ilgili sebepler taranırken dönemin kaynaklarından ve yapılan araştırmalardan faydalanılmıştır.

1. Osmanlı'nın Endülüs'e Yardım Edememesinde Rol Oynayan Faktörler

1.1. Endülüs'ün Osmanlı'yı Yeterince Tanımaması ve Coğrafi Uzaklık

Endülüs Emevi Devleti yıkıldıktan (1031) sonra Endülüs'te uzun süreli ve güçlü siyasi bir birlik tesis edilemedi. İç sorunlar ve dış baskılar ile her geçen gün biraz daha güç kaybeden Endülüs Müslümanlarının zor durumlarında dış desteklere başvurdukları görülmektedir. Bu sürecin tarihi seyrine bakıldığında ilk yardım talebinin Kuzey Afrika'da hüküm süren Murâbitlar'dan istendiği görülmektedir (İbnü'l-Esîr, 1348b, s. 141; Özdemir, 2019, s. 188). İkinci yardım talebinin ise Murâbitları yıkarak yerine hâkimiyet tesis eden Muvahhidler'den istendiği görülmektedir (İbnü'l-Esîr, 1348a, s. 114; Hatib, 1956, ss. 370–371; Özdemir, 2019, ss. 218–219). Muvahhidler Devleti'nin zayıflamaya başlayıp yıkılmaya yüz tutmasıyla beraber Endülüs üzerindeki hamiliklerinin kalktığı ve Endülüslülerin İspanyol Krallıkların işgallerine karşı savunmasız kaldıkları görülmektedir. Endülüs tarihi üzerine çalışmalarıyla bilinen Lütfi Şeyban, Endülüslülerin kendilerini koruyacak güce sahip olmadıklarından, bu güce sahip olsalar bile harekete geçme konusunda kabiliyetli olmamalarından ötürü sürekli yardım talebinde bulduklarını belirtmektedir (Şeyban, 2017, s. 170). 1238 yılında Belensiye (Valencia)'nin ele geçirilmesinden önce Doğu Cezayir ve İfrikiyye'de¹ hüküm süren Hafsiler'den² istedikleri destek, Endülüslülerin üçüncü yardım talebidir. Lakin Hafsiler, Endülüs'e yardım edecek yeterli gücünün olmaması sebebiyle bu talebe somut bir karşılık veremedi. Endülüslülerin yardım

1 Orta Çağ'da Araplar tarafından bugünün Tunus ve yöresine verdikleri ad. Detaylı bilgi için bkz. Özkuyumcu, 2000.

2 1228-1574 yılları arasında Cezayir'in doğusunda ve İfrikiyye'de hüküm sürmüş Berberi devlet. Detaylı bilgi için bkz. Razuk, 1997.

istediği dördüncü devlet 1196-1465 yılları arasında Mağrip bölgesinde hüküm süren Merînîler'dir.³ Merînîler güçlü olduğu zamanlarda İspanyol işgaline karşı Beni Ahmer Devleti'ne yardımcı olsa da gücünün zayıflaması sonucunda zamanla kendi hâkimiyetini korumaya çabaladı. Endülüs Müslümanlarının yardım istediği diğer bir devlet ise Memlükler'dir. Memlük tahtında oturan Sultan Çakmak Melik ez-Zahir (1438-1453)'in devletin içerisinde bulunduğu çetin durumdan dolayı gereken yardımı sağlayamadığı bilinmektedir (Şeyban, 2017, s. 171). Endülüslülerin XII. yüzyıldan XV. yüzyılın son çeyreğine kadar coğrafi olarak kendilerine yakın olan ve daha hızlı yardım edebileceklerine inandıkları o zamanın güçlü İslam devletlerinden destek çağırısında buldukları görülmektedir. Bundan dolayı ilk olarak Kuzey Afrika bölgesindeki devletlerden daha sonra ise Mısır bölgesindeki Memlükler'den yardım istedikleri anlaşılmaktadır. İşte bu durum Endülüslülerin Osmanlı Devleti ile irtibatının geciktiği düşüncesini destekleyen bir argümandır.

1300 yılında bir beylik olarak ortaya çıkan ve İstanbul'un fethi öncesinde uzak coğrafyalarda çok fazla tanınmayan Osmanlı Devleti'nin Endülüs ile resmi irtibatı XV. yüzyılın son çeyreğinde gerçekleşmiştir. Osmanlı'nın oluşturduğu ün ve güç daha çok İstanbul'un fethinden sonra kabul görmüştür. Bin yıldır hüküm süren Doğu Roma İmparatorluğu'nu yıkan Osmanlı Devleti genelde tüm dünyada özelde ise Avrupa'da kendinden söz ettirmiştir. Hatta Batı Hristiyan âlemi Osmanlılar'ın fetih politikasının genişlemesinden korkarak hemen bir Haçlı ordusu kurmaya çalışmış ama başarılı olamamıştır (Finkel, 2007, s. 52). Avrupa'da Hristiyan bölgesinin içerisinde hüküm süren Endülüs Müslümanları da Avrupalıları derinden etkileyen ve endişeye düşüren bu olayı duymuşlardır. Ciddi anlamda Osmanlı'yı ilk defa bu şekilde duyan Endülüslülerin Osmanlı Devleti ile ilişkilerinin gecikmesi bahsedilen durumun bir sonucudur denilebilir. Özetle, Endülüs'ün Osmanlı Devleti'ni İstanbul'un fethinden önce tam olarak tanımaması ve coğrafi uzaklık (Akgündüz & Öztürk, 2000, s. 128) ilk ilişkilerin gecikmesinde ve gerekli yardımın yapılamamasında önemli etken olabilir.

3 Detaylı bilgi için bkz. Ceran, 2004.

1.2. Osmanlı Donanmasının Yetersizliği

Osmanlı ile Endülüs arasındaki ilk ilişkiler Endülüslülerin Osmanlı'dan yardım talebiyle gerçekleşmiştir. Peki, Osmanlı Endülüs'e neden daha erken ve daha büyük bir yardım yapmamıştır veya yapamamıştır? Bu sorunun cevabını verebilmek için araştırmacılar birçok gerekçe öne sürmüşlerdir. Araştırmacı ve tarihçilerden büyük bir kısmı, o dönemde Osmanlı donanmasının yetersiz olduğunu ifade ederek Endülüs'e yardımın geciktiğini ve büyük bir destekte bulunamadığını ifade etmektedir (Şeref, 1898, s. 136; Tekiner, 1911, s. 107; Uzunçarşılı, 1995, ss. 200–204).s

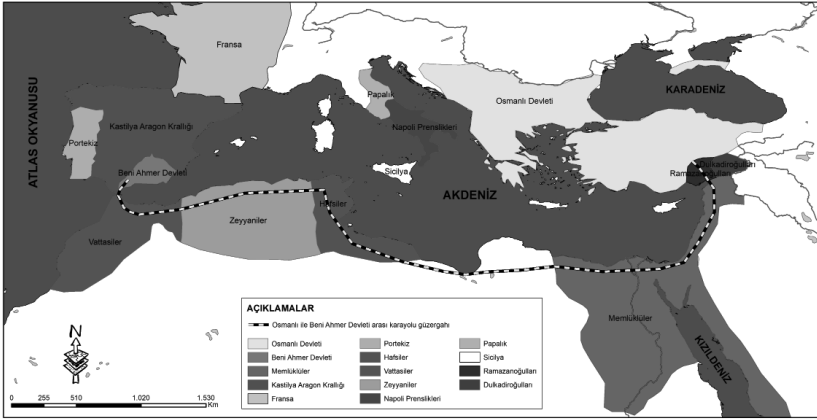
Osmanlı'nın ilk tersanesi, 1376 yılında (Emecen, 1996, s. 1) kesin olarak fethedilmesinden on dört yıl sonra 1390 yılında Gelibolu'da kurulmuştur. Böylece Osmanlı denizciliğinin temelleri burada atılmıştır (Bostan, s. 33). 1515 yılında Haliç'te yeni bir tersanenin kurulmasına kadar aktif bir şekilde kullanılan Gelibolu tersanesi, bu tarihten sonra daha pasif hale gelmiştir. Fatih döneminde donanmaya verilen önem artmıştır. Gelibolu'daki tersanenin güçlendirme ve geliştirme çalışmaları yapılmıştır. II. Bayezid döneminde de donanmanın güçlendirilmesine önem verilmiş ve Venedik ile yapılan savaşlar neticesinde elde edilen sonuçlara göre yeni gemiler ve düzenlemeler yapılmıştır. Bu dönemlerde Osmanlı donanması sayısal anlamda Akdeniz'in en kuvvetli donanmasına sahip olan Venedik Cumhuriyeti'nin donanmasından daha üstündü. Fakat Venedik denizcileri Osmanlı denizcilerinden donanma tecrübesi ve denizleri bilme açısından daha iyiydi (Uzunçarşılı, 1995, s. 202). Belirtildiği üzere özellikle Fatih ve Bayezid döneminde belli oranda bir gelişim ve sayısal artış meydana gelmişse de Akdeniz'de etkili kuvvetlerden olan Venediklilerden daha üstün bir konuma gelmeyi başaramamışlardır. Osmanlı ancak XV. asrın sonları ve XVI. asrın başlarında Venedikliler ile baş gelmeye başlamıştır (Uzunçarşılı, 1995, s. 202). Osmanlı donanması için kırılma noktası Türk korsanlarından⁴ olan Kemal Reis'in 1494 yılında resmi olarak donanma bünyesinde Osmanlı Devleti hizmetine girmiş olmasıdır. Tecrübeli bir denizci olan Kemal Reis gemi inşası yapmak ve denizci yetiştirmekle denizlere hâkimiyet noktasında Osmanlı

4 Osmanlı'da korsanlık günümüzde zihinlerinde çağrıştığı gibi değildir. Detaylı bilgi için bkz. Bozkurt, 2002, s. 212.

donanmasına yeni bir çehre kazandırmıştır (Uzunçarşılı, 1995, s. 203). Fakat mevcut donanmanın henüz Akdeniz sularının sınırlarına gidecek seviyede olmaması ve Akdeniz sularında hâkim güç olarak karşılına çıkan Venediklilere mutlak manada galip gelememe durumu Osmanlı'nın Endülüs'e yeterli yardımı yapamaması hususundaki etkenlerden sayılmaktadır. Kemal Reis'in Osmanlı Devleti hizmetine girmesinden sonra İspanya kıyılarına yardım için gönderilmesi Endülüs'ün çöküşünü engelleyememiştir. Çünkü Endülüs'teki son İslam devleti Beni Ahmer 1492 yılında düşmüş Kemal Reis ise 1494 yılında Osmanlı'nın hizmetine girmiştir (Chakib, 1989, s. 46; Özdemir, 1999, s. 286; Seyfi, 1908, s. 27; Turan, 2012, s. 196; Uzunçarşılı, 1995, s. 200).

1.3. Endülüs'e Karadan Ulaşmanın İmkânsızlığı

Deniz yoluyla geciken ve yeterli olarak yapılamayan yardımın, niçin karadan yapılamadığı ile ilgili soru akla gelmektedir. Bu konuda çalışma yapan tarihçiler, İspanya'ya gitmek için kullanılacak tek güzergâhın Mısır ve Kuzey Afrika olduğunu ve bu bölgelerin henüz Osmanlı hâkimiyetine girmediği için kara yolundan herhangi bir müdahalenin mümkün olmadığını belirtmiştir (Bilgin, 2009, s. 120; Özdemir, 2019, s. 307; Şükürov, 2009, s. 320; Turan, 2012, s. 199) ki biz de onlarla aynı kanaate sahibiz. Bilindiği üzere Mısır 1517 yılında Yavuz Sultan Selim tarafından fethedilmiştir (Ali Efendi, 1997, s. 1174). Mısır'ın fethiyle Kuzey Afrika bölgesine giriş yapan Osmanlı Devleti, XVI. yüzyılda bu bölgenin büyük bir kısmını fethetmiştir (Ali Efendi, 1997, ss. 1175–1185). Osmanlı Devleti'nin Endülüs Müslümanlarına karadan herhangi bir yardım yapabilmesi için takip etmesi gereken güzergâh görüldüğü üzere XVI. yüzyılda fethedilmiştir. Bahsedilen güzergâh o dönemlerde henüz Osmanlı'nın hâkimiyetine geçmemiş olması karadan herhangi yardımın mümkün olmadığını göstermiştir.

Harita 1. II. Bayezid Dönemi Osmanlı Endülü's Karayolu Güzergâhı Haritası⁵

Ayrıca İspanya'ya geçmek için önemli olan Septe'nin⁶ 1415 yılında, Tanca'nın⁷ (Kuzey Afrika bölgesinde Fas'a bağlı bir şehir. Detaylı bilgi için bkz. Özkuyumcu, 2010) ise 1471 yılında Portekizlilerin eline geçmesi (Özkuyumcu, 2010, s. 561) Osmanlı'nın Endülü's'e karadan müdahalesini imkânsız kılmıştır (Özdemir, 2019, s. 307).

1.4. Cem Sultan Vak'ası

Cem Sultan vak'ası, iç sorun iken dış sorun haline de gelen ve Osmanlı Devleti'ni 14 yıl meşgul eden bir mesele idi. Bu mesele, araştırmacılar ve tarihçiler tarafından Osmanlı'nın Endülü's'e yardım etmesinin önündeki en büyük engellerden biri olarak görülmüştür (Castañer, 2005, s. 239; İnalçık, 2011, s. 134). Cem Sultan meselesi Osmanlı Devleti'nin dış politikasını da etkilemiştir. Bu anlamda II. Bayezid dönemi dış politikaları iki döneme ayrılarak incelenmiştir (Bostan, s. 111). Birinci dönem 1481-1495 yılları arasında olup Cem Sultan sorunu ile uğraşıldığı bir dönemdir. Bu dönemde Cem Sultan ile yapılan mücadelelerden dolayı Batı dünyası ile

5 Bu çalışmadaki haritalar tarafımızca hazırlanıp renklendirilmiştir.

6 Kuzey Afrika bölgesinde bulunan İspanya'ya bağlı özerk bir bölge.

7 Kuzey Afrika bölgesinde Fas'a bağlı bir şehir. Detaylı bilgi için bkz. Özkuyumcu, 2010.

ilişkiler çatışmadan uzak ve uzlaşmacı bir tavır ile halledilmiştir. İkinci dönem ise 1495-1512 yılları arasında olup Cem Sultan'ın vefatı sonrası fetih ve genişleme politikalarıyla hareket edilen bir dönemdir (Bostan, s. 111). Bu dönemde özellikle Akdeniz hâkimiyeti için mücadele verilmiştir. Cem Sultan'ın dış politikaya ilk etkisi, 1480 yılında ele geçirilen Otranto'nun 1481 yılında kaybedilmesi olmuştur. Cem Sultan'ın saltanatı elde etmek amacıyla Bursa'yı ele geçirmesinden sonra Otranto'ya gönderilen ordunun bir kısmının geri dönmesi akabinde, İtalyan güçleri Otranto'yu tekrar topraklarına katmıştır (Turan, 1992, s. 235). Konu üzerine çalışmaları bulunan Metin Ziya Köse, Otranto'nun Cem Sultan meselesi sebebiyle kaybedildiği görüşünün tam olarak doğruyu yansıtmadığını belirtmiştir. Köse, Otranto'nun fethiyle görevlendirilen Gedik Ahmed Paşa'nın Cem Sultan taraftarı olması ihtimalini düşünen II. Bayezid'in, Gedik Ahmed Paşa yerine Hadım Süleyman Paşa'yı göndermesi ve Arnavut asilerin çıkardıkları isyan sonucuyla Otranto'nun kaybedildiğini ifade etmiştir (Köse, 2019, s. 384). Köse'nin bahsetmiş olduğu husus muhtemel olmakla birlikte Cem Sultan'ın saltanat iddiası sebebiyle devlette meydana gelen olağanüstü durumun Otranto'nun kaybedilmesindeki etkisini göz ardı etmenin doğru olmayacağı kanaati araştırmamızda tercih edilen görüştür. Cem Sultan Anadolu'da II. Bayezid'e karşı aldığı yenilgilerden sonra Rodos Şövalyeleri'ne sığınmış ve Avrupa'ya geçmiştir (Haydar Bey, 1912, s. 7). Fransa'ya geçen Cem Sultan'ın Avrupalıların elinde olması II. Bayezid'in Akdeniz siyaseti hususunda elini kolunu bağlamıştır. Bu süreçte Avrupalı devletler ile ilk diplomatik ilişkiler kurulmuş ve ilişkiler daha barışçıl bir zeminde ilerlemiştir. Avrupalı devletlerin Cem'i Osmanlı'ya karşı koz olarak kullanmak niyetinde olduklarının farkına varan II. Bayezid'in, politik düzlemde daha dikkatli hareket ettiği görülmüştür (Şakiroğlu, 1993, s. 284). İşte tam bu olayların yaşandığı zamanda Endülüs Müslümanları II. Bayezid'den yardım istemiştir (1486-1487). Beni Ahmer lideri Ebu Abdullah'ın payitahta gönderdiği elçi, II. Bayezid'in huzuruna çıkıp Endülüs'ün içinde bulunduğu durumu anlatmak için yazılan feryadnameyi (Feryadnamenin Türkçe tercümesi için bkz. Karakoç, 1985, s. 85; Konrapa, 1964, s. 2; Feryadnamenin aslı için bkz. Makkari, 1939, s.

48) okumuştur. Yazılan bu kaside de Endülüs Müslümanlarının içerisinde bulunduğu zor durum anlatılarak Müslümanların hamisi Osmanlı Devleti'nden yardım talebinde bulunulmuştur (Konrapa, 1964, s. 19). Cem Sultan'ın Avrupa'da bulunduğu tarihe denk gelen bu yardım talebine II. Bayezid, tam zamanında ve yeterli oranda bir karşılık verememiştir. Bu durum, yukarıda zikredilen ve ileride zikredilecek olan diğer etkenler ile birlikte düşünüldüğünde daha iyi anlaşılacaktır. Bu sebeple mevzubahis süreçte Osmanlı Devleti'nin Endülüs Müslümanları ile olan ilişkilerini bu durum bağlamında değerlendirmek vuku bulan olay veya olguları daha sağlıklı bir şekilde anlamayı ve değerlendirmeyi sağlayacaktır (Arıkan, 1965, s. 32).

1.5. Osmanlı-Memlûklü Savaşı

Osmanlı Devleti'nin Endülüs'e yardımının gecikmesindeki bir diğer etken Memlûkler ile yaşanan sorunlar ve yapılan savaşlardır (Akgündüz & Öztürk, 2000, s. 128; Meyerson, 1986, s. 105). Osmanlı Devleti ile Memlûk ilişkileri XV. yüzyıla kadar dostluk düzleminde devam etmiştir. Bu iki devlet arasındaki ilişkilerin ilk olarak gerildiği mesele, Memlûkler'e bağlı olan Malatya valisinin isyan etmesi üzerine Sivas hükümdarı Kadı Burhaneddin'in Malatya'yı ele geçirmesi ve sonrasında Yıldırım Bayezid'in Malatya'yı Kadı Burhaneddin'den almış olmasıdır (Uzunçarşılı, 1995, s. 188). Çelebi Mehmed zamanında tekrar düzelen Osmanlı Memlûk ilişkileri II. Murad zamanında, Osmanlı'nın Karamanoğulları ile mücadele ederken Karamanoğulları'nın Memlûk himayesine geçip korunmasına karşılık Osmanlı'nın da Memlûkler ile mücadele eden Dulkadıroğulları'nı desteklemesi ile tekrardan gerilmiştir. II. Bayezid dönemine kadar iki Müslüman devlet arasındaki ilişkiler inişli çıkışlı bir grafik sergilemiştir. II. Bayezid tahta çıktıktan sonra saltanatı ele geçirmek için harekete geçen Cem Sultan'ı, Memlûk hükümdarı Kayıtbay'ın (1416-1496) kabul ve himaye etmesi üzerine mevcut ilişkiler daha da gerilmiş ve süreç savaşa doğru evrilmiştir (İnalıcı, 2011, s. 132). Bu olayların bir sonucu olarak 1485 yılında altı yıl sürecek olan Osmanlı Memlûk savaşı başlamıştır. Savaşın kesin bir kazananı

olmamakla beraber iki taraf da uzun süren bu savaştan dolayı yorgun düşmüştür. Bu savaş nihayet Tunus hükümdarının da aracı olmasıyla 1491 yılında, Yavuz Sultan Selim'in Memlûklü Devleti'ne son vermesine (1516) kadar sürecek olan bir barış ile sonuçlanmıştır (Jorga, 2005, ss. 563–565). Esasen içte ve dışta çeşitli sorunlar ile uğraşan Osmanlı Devleti bu süreçten olumsuz etkilenmiştir. Bu sürecin Osmanlılar ve Memlûkler kadar Endülüs Müslümanlarına da olumsuz tesir ettiği görülmüştür. Çünkü Osmanlı ve Memlûk Devleti'nden yardım isteyen Endülüslüler bu savaşın çıkmasıyla beklediği desteği görememiştir. Beklediği yardımı göremeyen Endülüslülerin, bölgelerindeki son İslam devleti Beni Ahmer yıkılmıştır. Geçirdiği zorlu süreçte diğer sorunlarla birlikte Memlûk savaşı ile de gücünü harcayan Osmanlı Devleti, Endülüslülere yardım etmekte gecikmiştir. Çünkü Beni Ahmer Devleti yıkılmış ve Müslümanlara uygulanan asimilasyon politikası her geçen gün artarak devam etmiştir.

1.6. Osmanlı'nın Akdeniz Hâkimi Venedikliler İle Yaptığı Savaşlar

Endülüslülerin Osmanlı'dan yardım istediği dönemde, Osmanlı Devleti bir de Akdeniz'in hâkim güçlerinden olan Venedikliler ile mücadele etmekteydi. Akdeniz'de Venedik ile girilen bu uzun soluklu savaşların Osmanlı'nın Endülüs'e yardım sürecini etkilediği düşünülmektedir. Özellikle mücadele edilen alanın Endülüs bölgesini ve güzergâhını kapsayan Akdeniz'de olması, mücadele edilen tarafın da Akdeniz'deki hâkim güçler arasında yer alan Venedikliler ile olması da yapılan savaşların yardım sürecine ne kadar etki ettiğini göstermekte yeterli olacaktır. Osmanlı ile Venedik arasında patlak veren ilk savaş 1463 yılında gerçekleşti (Solakzade, 1879, s. 227). Osmanlı'nın İstanbul'un fethinden sonra Arnavutluk, Bosna, Mora ve diğer bazı Ege adalarını ele geçirmesiyle karşı karşıya gelinen Venedik ile on altı yıl sürecek bir savaş sürecine girildi (Uzunçarşılı, 1995, s. 111). Osmanlı Endülüs ilk irtibatını 1477 yılına dayandıranların (et-Temimi, 1976, s. 116; Finkel, 2007, s. 79; İltar, 1936, s. 52; Özdemir, 1999, s. 285) görüşü dikkate alınacak

olursa diğer etkenler ile beraber düşünüldüğünde Osmanlı'nın Venedik ile yaptığı savaşların Endülüs'e yapılmak istenen yardım sürecine tesirinin olumsuz olduğu düşünülmektedir. Çünkü Endülüs'e yapılması muhtemel bir yardım için takip edilecek güzergâh Akdeniz deniz yolunun kullanılmasını gerektirmekte olup Akdeniz'de Venedik ile girişilen savaşların büyük bir engel teşkil edeceği ortadadır. Zikredilen dönemde donanmanın henüz çok güçlü bir seviyede olmaması ve Osmanlı'nın henüz Akdeniz hâkimiyetini sağlamamış olması durumları da göz önünde bulundurulduğunda Venedik savaşlarının Endülüs'e yapılması muhtemel yardım yolundaki olumsuz etkisini net bir şekilde ortaya koymaktadır. Venedik ile on altı yıldır devam eden savaş 1479 yılında barışla sonuçlandırıldı. II. Bayezid döneminde Cem Sultan meselesinden dolayı Venedikliler ile yapılan anlaşma yenilendi (1482) (Emecen, 2015, s. 195; Turan, 1992, s. 235). Cem Sultan'ın Avrupa'da bulunmasından dolayı sürekli olarak tedirginlik içerisinde olan Osmanlı Devleti, uğraştığı sorunlara ek olarak yeni bir savaş ile zor duruma girmek istememesi sebebiyle yeni bir anlaşmaya vardı (Turan, 1992, s. 235). Lakin anlaşmaya göre Venedik'in Osmanlı'ya ödemesi gereken yıllık 10.000 dukayı ödememesiyle ilişkiler tekrar gerildi. Cem Sultan'ın 1495 yılında vefat etmesi sonrasında dış politikada eli rahatlayan II. Bayezid, Venedik'in ödemesi gereken miktarı ödememesinden dolayı 1496 yılında limanlarını Venedikli tüccarlara kapattı. İlişkilerin gerilmesi sonucunda dört yıl sürecek yeni bir savaş patlak verdi (1498) (Turan, 1992, s. 235). Başarılı saldırıları neticesinde İnebahtı, Mudon, Koron ve Navarin iki sene içerisinde Osmanlı'nın hâkimiyetine geçti. Büyük kayıplar yaşayan Venedikliler; Papa İngiltere, İspanya, Macaristan, Fransa ve Napoli'den destek talebinde bulundu. Papanın da desteğiyle yeni bir haçlı ordusu kurulması için harekete geçildi ve böylece Venedik savaşı Haçlı Savaşı'na dönüştü. Venedik güçleri İspanyol müttefikleri ile birlikte Ege ve Kefalonya adalarını ele geçirdi. Fransızların desteğiyle de Midilli adasını muhasara eden Venedik güçleri Osmanlı donanmasının buraya gelmesiyle muhasarayı kaldırmak ve geri çekilmek zorunda kaldı (Uzunçarşılı, 1995, ss. 220-221). Macaristan, Osmanlı ile arasında otuz yıllık bir anlaşma bulunmasına rağmen papanın çağrısı üzerine Venediklilere yardım etti.

Venedik savaşının Haçlı Seferi'ne dönmesinden sonra bir de olaya bir Balkan devleti olan Macaristan dâhil oldu. Papanın gayretlerine rağmen büyük bir Haçlı Seferi tertip edilemedi. Destek talebi üzerine sadece bazı devletler yardımda bulundu ve yapılan savaşlarda üstün gelemeyip kayıplar veren Venedikliler Osmanlı Devleti'nden barış talebinde bulundular. Yapılan savaşlarda üstün gelen Osmanlılar, doğu sınırında beliren Şii Şah İsmail tehlikesinden dolayı barışa taraf oldu ve 1502 yılında anlaşma imzalanarak sulh edildi (Uzunçarşılı, 1995, ss. 222–224). Cem Sultan vak'asından sonra Venedik ile savaşın başlaması, bu savaşta Avrupalı bazı devletlerin Venedik'e destek vermesi Osmanlı'yı beş yıl kadar meşgul eden bir sorun oldu. Mevzubahis dönemde Venedik savaşlarının Osmanlı siyasetini meşgul etmesinden dolayı Osmanlı Devleti'nin gündem maddeleri arasında yer alan Endülüs'e yardım konusundan gerekli destek sağlanamadı. Hatta Beni Ahmer Devleti'nin yıkılmasından sonra 1505 yılında gönderildiği iddia edilen Kemal Reis kumandanlığındaki büyük donanmanın (Chakıb, 1989, s. 46; Özdemir, 1999, s. 286; Şeyban, 2017, s. 244; Seyfi, 1908, s. 26; Uzunçarşılı, 1995, s. 200) daha erken hazırlanıp harekete geçmesinin önünde bir engel olduğu da söylenebilir. 1463-1479 ve 1498-1502 yılları arasında Venedik ile yapılan savaşların Osmanlı'nın Endülüs'e yardım etme sürecini olumsuz etkilediği düşünülmektedir. Venedik ile yapılan savaşların, Endülüs bölgesini kapsayan ve Endülüs'e gitmek için takip edilecek güzergâh olan Akdeniz'de cereyan etmesi Osmanlı'nın Endülüs'e yardım etmesinin ne kadar zor olduğunu göstermektedir. Özetle, bahsedilen savaşların Endülüs'e yardım sürecine olumsuz yönde tesir ettiği net bir şekilde anlaşılmaktadır.

yapılacağı döneme denk gelmiştir. Bu durum Osmanlı'nın Endülüs'e daha büyük bir yardımın yapamamasının önündeki engeller arasında yer aldığı söylenebilir.

SONUÇ

Bu anlatılanlardan anlaşılacağı üzere Endülüs ile Osmanlı'nın ilk irtibatının gecikmesinde ve Osmanlı'nın Endülüs'e yeterli yardımı yapamaması önünde birçok engel bulunduğu görülmektedir. Bu etkenler Osmanlı ve Endülüs'ün tarihi süreç içerisinde yaşadığı olay ve durumlardan oluşmaktadır. Endülüs bölgesinde hüküm süren Müslümanlar tarihi seyirleri içerisinde birçok devletten yardım istediler. Daha önce hiçbir resmi teması bulunmayan Endülüslülerin Osmanlı ile ilk irtibatlarının gecikmesi Osmanlı'nın İspanya'ya uzaklığı ve Osmanlı'yı İstanbul'un fethi öncesinde tam tanımıyor olmalarından kaynaklandığı gözden kaçmaması gereken bir durumdur. Çünkü Endülüslülerin istediği yardımlara bakıldığında daha yakın coğrafyadaki Müslüman devletleri tercih ettiği görülmektedir. Ayrıca Osmanlı'nın İstanbul'un fethi ile gücünü ve ününü duyurmasıyla Osmanlı'yı daha yakından tanıyan Endülüslüler daha öncesinde irtibata geçme gereksinimi hissetmediği incelenen kaynaklarca varılan sonuçlar arasında yer almaktadır. İlk Osmanlı Endülüs ilişkilerin gerçekleşmesiyle Endülüs'e yardım edilmesi düşünülmüş ama Osmanlı donanmasının yetersiz olması, karadan müdahalenin mümkün olmaması, Osmanlı'yı uzun yıllar meşgul eden Cem Sultan vak'ası, Memlük Devleti ile yapılan savaşlar, Akdeniz sularında Venedikliler ile yapılan savaşlar ve bu döneme denk gelen doğal afetlerin Osmanlı Devleti'ni olumsuz etkilemesinden ötürü Endülüs'e yapılan yardım gecikmiş ve yeterli anlamda yardım yapılamamıştır. Elbette ki hiçbir olay başlı başına bu durumun meydana gelmesinde tek etken değildir. Fakat ortaya çıkan durum çağın şartları açısından değerlendirildiğinde bahsedilen olayların her birinin ayrı bir etkisi olduğu görülmektedir. Böylece aynı döneme denk gelen bu olaylar silsilesi bir bütün olarak incelendiğinde mevzubahis durumun oluşmasındaki sebeplerin daha iyi anlaşılacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Akgündüz, A. & Öztürk, S. (2000). *Bilinmeyen Osmanlı*. İstanbul: OSAV Yayınları.
- Gelibolulu Mustafa Ali Efendi, *Kitabü't- tarih-i künhü'l- ahbar I. cilt II. kısım*. (1997). Kayseri: Erciyes Üniversitesi Yayınları.
- Yayıncısı belirsiz, *Anonim tevarih-i al-i Osman -F. Giese neşri-* (1992) (N. Azamat (çev.)). İstanbul: Edebiyat Fakültesi Basımevi.
- Arıkan, M. (1965). XIV-XVI. asırlarda Türk-İspanyol münasebetlerine toplu bir bakış. *AÜDTCF Dergisi*, 23(3-4): 239-256.
- Bilgin, F. (2009). Gırnata isyanı (1568-1570) çerçevesinde Osmanlı-Endülüs ilişkileri. *Usul İslam Araştırmaları Dergisi, Ocak-haziran*: 117-140.
- Bostan, İ. (Tarihsiz). *Osmanlı denizcilik tarihi*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Açık Ve Uzaktan Eğitim Fakültesi.
- Bozkurt, N. (2002). Korsan. *DİA* (C. 26, ss. 210-212). Ankara: TDV Yayınları.
- Castañer, L. de C. (2005). Mamelucos, Otomanos y caída del reino de Granada. *En La Espana Medieval*, 28: 229-258.
- Ceran, İ. (2004). Meriniler. *DİA* (C. 29, ss. 192-199). Ankara: TDV Yayınları.
- Chakib, B. (1989). *Endülüste Son Müslüman Kalıntısı Moriskoların Cezayir'e Göçü Ve Osmanlı Yardımı (1492-1614)*, Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Emecen, F. M. (1996). Gelibolu. *DİA* (C. 14, ss. 1-6). İstanbul: TDV Yayınları.
- Emecen, F. M. (2015). *Osmanlı İmparatorluğu'nun kuruluş ve yükseliş tarihi (1300-1600) (1. baskı)*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- İbnü'l-Esir. el-Kâmil fi't-târîh IX. (1348a). Kahire.
- İbnü'l-Esir. el-Kâmil fi't-târîh VIII. (1348b). Kahire.

- et-Temîmî, A. (1976). Evvelu risale min ehali medineti'l Cezair ila's Sultan Selimi'l evvel sene 1519. *El-Mecellet't Tarihiyyeti'l Mağribiyye, Temmuz*: 116–120.
- Finkel, C. (2007). *Rüyadan imparatorluğa Osmanlı: Osmanlı İmparatorluğu'nun öyküsü (1300-1923)* (Z. Kılıç (çev.); 3. baskı), İstanbul: Timaş Yayınları.
- İbnu'l Hatîb, L. A'mâlû'l-a'lâm fi men büyi'a kable'l-ihtilâm min mülûki'l-İslâm. (1956). Beyrut.
- Haydar Bey. *Vakıat-ı Sultan Cem.* (1912). İstanbul: Matba-yı Halik Osmanlı Şirketi.
- İlter, A. S. (1936). *Şimali Afrika'da Türkler.* İstanbul: Vakit Gazete-Matbaa Kütüphanesi.
- İnalçık, H. (2011). *Devlet-i aliyye Osmanlı İmparatorluğu üzerine araştırmalar - I klasik dönem (1302-1606) siyasal, kurumsal ve ekonomik gelişim* (49. baskı). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Jorga, N. (2005). *Osmanlı İmparatorluğu tarihi cilt II* (K. Epçeli, Nilüfer; Beydilli (çev.); 1. baskı). İstanbul: Yeditepe Yayınevi.
- Karakoç, S. (1985). *İslam'ın şiir anıtlarından.* İstanbul: Diriliş.
- Konrapa, M. Z. (1964). Endülüs mersiyesi - nizami tercümesi ve Endülüs tarihine kısa bir bakış (M. Nizameddin, çev.). *Yüksek İslam Enstitüsü Dergisi*, 2, 165–184.
- Köse, M. Z. (2019). Otranto seferi. *DİA* (3., C. 2, ss. 382–384). Ankara: TDV Yayınları.
- el-Makkari et-Tilimsani, Ş. A. M. (1939). *Ezharu'r-riyaz fi ahbari'l-Kadi 'İyaz cilt I* (M. vd. Es-Sekka (ed.)). Kahire: Matba'atu'l Lecneti't-Telif.
- Meyerson, M. D. (1986). The war against Islam and the Muslims at home: The Mudejar predicament in the kingdom of Valencia during the reign of Fernando "el católico". *Sharq Al-Andalus*, 66(3): 103–113.
- Özdemir, M. (1999). Osmanlı Endülüs Müslümanlarına yardım etmedi mi? *İslami Araştırmalar Dergisi*, 12(3–4): 283–296.

- Özdemir, M. (2019). *Endülüs Müslümanları (siyasi tarihi)* (5. baskı). Ankara: TDV Yayınları.
- Özkuyumcu, N. (2000). İfrîkiye. *DİA* (C. 21, ss. 515–516). İstanbul: TDV Yayınları.
- Özkuyumcu, N. (2010). Tanca. *DİA* (C. 39, ss. 560–562). İstanbul: TDV Yayınları.
- Razuk, M. (1997). Hafsîler. *DİA* (C. 15, ss. 125–128). İstanbul: TDV Yayınları.
- Hoca Sadettin Efendi. *Tacu't-tevarih cilt III* (İ. Parmaksızoğlu (çev.)). (1979). İstanbul: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Şakiroğlu, M. H. (1993). Cem Sultan. *DİA* (C. 7, ss. 283–284). İstanbul: TDV Yayınları.
- Abdurrahman Şeref. *Tarih-i devlet-i Osmaniye* (2. baskı). (1898) İstanbul: Karabet Matbaası.
- Şeyban, L. (2017). *Mudejares & Sefarades Endülüslü Müslüman ve Yahudilerin Osmanlıya göçleri* (3. baskı). İstanbul: İz Yayıncılık.
- Ali Rıza Seyfi. *Osmanlı meşahir bahriyuni: Kemal Reis ve Baba Oruc*. (1908). İstanbul: Sehai Matbaası.
- Mehmed Hemdemi Çelebi Solakzade. *Solakzade tarihi*. (1879). İstanbul: Mahmud Bey Matbaası.
- Şükürov, Q. (2009). Endülüs istidnamesi ve Kemal Reis'in İspanya seferi. *İSTEM*, 14(14): 311–334.
- Efdalettin Tekiner. (1911). Bir vesika-i müellim. *Tarih-i Encümen-i Osmani Mecmuası*, 4: 201–210.
- Turan, Ş. (1992). Bayezid II. *DİA* (C. 5, ss. 234–238). İstanbul: TDV Yayınları.
- Turan, T. (2012). Çatışmadan ateşkese Osmanlı - İspanyol ilişkileri (1301-1581). *History Studies International Journal Of History*, 4(3): 193–217.
- Uzunçarşılı, İ. H. (1995). *Osmanlı tarihi II* (7. baskı). Ankara: TTK Yayınevi.
- Uzunçarşılı, İ. H. (1998). *Osmanlı tarihi I* (7. baskı). Ankara: TTK Yayınevi.